

ตอนที่ 1
บทนำ

บทที่ 1

ความหมาย และขอบข่ายของอุตสาหกรรมสัมพันธ์

หัวเรื่อง

บทนำ

อุตสาหกรรมสัมพันธ์คืออะไร

การศึกษาอุตสาหกรรมสัมพันธ์

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ให้นักศึกษาได้ทราบถึง

ลักษณะการผลิตของอุตสาหกรรม

สาเหตุของการศึกษาวิชาอุตสาหกรรมสัมพันธ์

ความหมายและขอบเขตของอุตสาหกรรมสัมพันธ์

วิธีการศึกษาอุตสาหกรรมสัมพันธ์แบบต่าง ๆ

บทนำ

อุตสาหกรรม (Industry) คือกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกำลังคน หรือ เครื่องจักรทำการเปลี่ยนแปลงหรือแปรสภาพของวัตถุดิบ หรือวัสดุสำเร็จรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์ สำหรับประชาชนไว้อุปโภคบริโภค รวมถึงกิจการซึ่งให้บริการความสะดวกสบายแก่ประชาชน ^{1/}

จากความหมายข้างต้น คำว่า อุตสาหกรรม หมายรวมการผลิตต่าง ๆ ได้แก่ เกษตรกรรม การเหมืองแร่ การผลิตขั้นต้นต่าง ๆ อุตสาหกรรมการผลิต การก่อสร้าง การค้าปลีก การค้าส่ง การธนาคาร การขนส่ง ตลอดจนกิจการให้บริการต่าง ๆ ส่วนอุตสาหกรรมในความหมายเพียงแค่ว่า "อุตสาหกรรมการผลิต" (Manufacture industry) ซึ่งหมายถึง การผลิตที่กระทำในโรงงานอุตสาหกรรม และมีลักษณะการผลิตที่แตกต่างจากการเกษตรกรรม อุตสาหกรรมในความหมายนี้เป็นความหมายที่นิยมใช้กันมาก และเป็นความหมายที่ใช้ในวิชานี้เช่นกัน

ดังนั้น โรงงานอุตสาหกรรมจึงหมายถึง สถานที่ประกอบการสำหรับอุตสาหกรรม การผลิต ซึ่งเป็นที่รวมของมนุษย์ (man) เครื่องจักร (machine) วัตถุดิบ (material) การบริหารงาน (management) และสิ่งแวดล้อม (environment) และอุตสาหกรรมเป็นกิจกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับการนำปัจจัยการผลิตต่าง ๆ มาผสมผสานกันเพื่อให้เกิดการผลิต โดยอาศัยการบริหารงานที่เหมาะสมกับชนิดของงาน และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดไว้ ในอดีตเราสามารถทำการผลิตในแบบพึ่งตัวเอง โดยผู้ประกอบการเป็นทั้งเจ้าของกิจการและแรงงานเอง เบ็ดเสร็จ (owner-worker) หรือใช้แรงงานภายในครอบครัว ต่อมาความต้องการของมนุษย์มีมากขึ้นเรื่อย ๆ การทำงานคนเดียวไม่สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้เพียงพอ จึงเกิดการจ้างงานร่วมกันในลักษณะขององค์กร เพื่อเพิ่มกำลังความสามารถในการผลิตให้เพียงพอับความต้องการของสังคมมนุษย์ การทำงานร่วมกันแบบองค์กรถ้าเป็น

---

^{1/} นิคม จันทรวิทุร, กฎหมายเกี่ยวกับอุตสาหกรรมและแรงงาน. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2516), หน้า 4.

การผลิตสินค้าเพื่อแสวงหากำไรจากการผลิตเรียกว่า "อุตสาหกรรม" ดังนั้น จะเห็นว่าอุตสาหกรรมมีลักษณะเป็นองค์กรที่มีกลุ่มคนมาทำงานร่วมกันในที่ทำงานแห่งหนึ่ง ภายใต้การควบคุมของผู้ประกอบการที่แสวงหากำไรและทำหน้าที่เป็นนายจ้างควบคุมดูแลแรงงานให้คนงานทำตามระดับความสามารถ

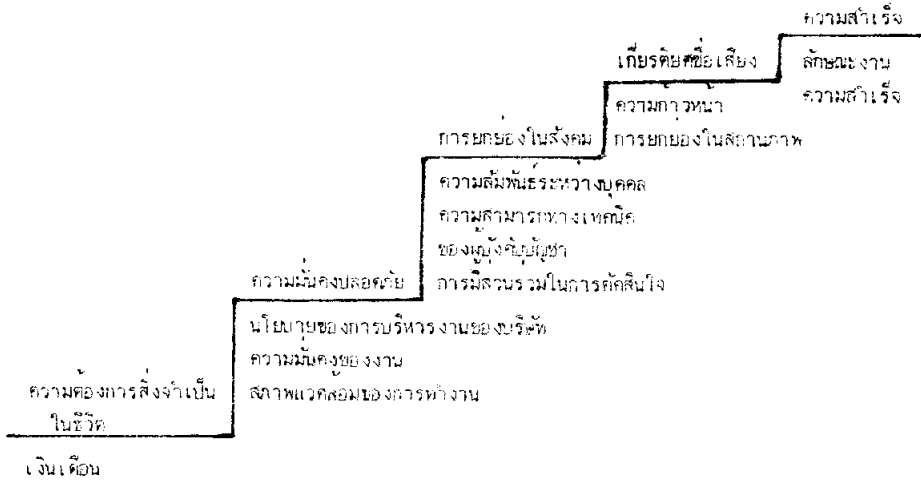
อุตสาหกรรมสัมพันธ์คืออะไร

จกลักษณะการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่นำบุคคลต่าง ๆ เข้ามาทำงานร่วมกันในสถานที่แห่งหนึ่ง ภายใต้สภาพสิ่งแวดล้อมที่ถูกกำหนดให้ ทำให้เกิดปัญหาเฉพาะหลายประการขึ้นในกระบวนการผลิต เช่น บุคคลเหล่านี้จะอยู่รวมกันได้อย่างไร ความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดปัญหาอะไรขึ้นบ้างในโรงงาน อะไรคือสาเหตุของปัญหาเหล่านี้ และมีองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นบ้างหรือไม่ และแก้ไขปัญหาอย่างไร

ปัจจัยสำคัญที่เป็นสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวได้แก่ มนุษย์ในขณะที่ยังมีการผลิตอื่น ๆ ไม่สามารถสร้างปัญหาที่ซับซ้อนได้เท่ากับปัญหาจากความสัมพันธ์ของคนในโรงงาน เนื่องจาก แรงงานเป็นปัจจัยที่มีชีวิตจิตใจและต่างก็มีความต้องการ มีเป้าหมายจากการทำงานที่แตกต่างกัน

ศาสตราจารย์ A.H. Maslow ได้เขียนถึง ทฤษฎีการจูงใจของมนุษย์ไว้ว่า พฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมาเป็นผลจากการผลักดันของความต้องการของมนุษย์นั่นเอง และความต้องการของมนุษย์ยังสามารถจำแนกออกได้เป็นความต้องการทางค่านชีวิวิทยา (Biological needs) และความต้องการทางค่านจิตใจ (Psychological needs) ซึ่งมนุษย์สามารถจะจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของตนเองออกได้เป็น 5 ระดับ ดังแผนภาพที่ 1.1

แผนภาพที่ 1-1 มนุษย์ต้องการอะไร

มนุษย์จะพยายามแสวงหาให้ได้มาซึ่งความต้องการในปัจจุบัน 4 ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิต เป็นลำดับขั้นแรกก่อนที่จะก้าวไปสู่การแสวงหาความต้องการทางด้านจิตใจที่อยู่ในขั้นสูงขึ้นไป ซึ่งได้แก่ ความมั่นคงปลอดภัยการยกย่องและมีส่วนร่วมในสังคม การมีเกียรติยศชื่อเสียง และความต้องการที่สูงที่สุดคือ ความสำเร็จสมหวังในชีวิต ความต้องการของมนุษย์เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ตามประสบการณ์ สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป และของแต่ละบุคคลอาจจะเหมือนกันหรือแตกต่างกันได้ เป้าหมายของความต้องการต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นแรงจูงใจและล่อใจให้มนุษย์มีพฤติกรรมต่าง ๆ กันตามอิทธิพลของแรงจูงใจจากความต้องการในขณะใดขณะหนึ่งของแต่ละคน

ดังนั้น เพื่อให้การบริการงานอุตสาหกรรมดำเนินไปอย่างราบรื่น และมีเสถียรภาพ ผู้ประกอบการจำเป็นต้องทราบถึงความต้องการพื้นฐานของแรงงานความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของแรงงานที่ทำงานอยู่ทั้งที่เป็นแบบทางการ (formal relationships) และความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ (Informal relationships) ความสัมพันธ์ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสาเหตุใหญ่

ทางตรงที่ทำให้เกิดปัญหาในอุตสาหกรรม นอกจากนั้นปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจจะมีผลกระทบในทางอ้อมหรือเป็นรากฐานของความขัดแย้งทางตรง ได้แก่ ระบบสังคมอุตสาหกรรมทางการเมืองต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในอุตสาหกรรมและจะมีผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรนั้น ๆ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็คือ อุตสาหกรรมสัมพันธ์ นั่นเอง ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า อุตสาหกรรมสัมพันธ์หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมทุกรูปแบบที่เกิดขึ้นในอุตสาหกรรม ตลอดจนขบวนการในการควบคุมดูแล และจัดการให้มนุษย์และปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กรอุตสาหกรรม

การศึกษาอุตสาหกรรมสัมพันธ์

โดยทั่วไปการศึกษาและการวิจัยทางอุตสาหกรรมสัมพันธ์ มักเริ่มต้นจากข้อสมมุติฐานว่า ความมีเสถียรภาพและการมีรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างที่เป็นระเบียบ เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และสามารถจะเกิดขึ้นได้ในองค์กรอุตสาหกรรม ดังนั้น การศึกษาอุตสาหกรรมสัมพันธ์ส่วนใหญ่ จึงมุ่งที่จะเข้าใจถึงที่มาของปัญหา และเสนอแนะวิธีการที่ผู้ประกอบการจะใช้เพื่อรักษาสภาพการจ้างงาน การประกอบการที่มีประสิทธิภาพ และมีเสถียรภาพไว้ได้ การศึกษาอุตสาหกรรมสัมพันธ์ไม่ใช่การศึกษาลักษณะของการควบคุมการทำงานของคนงานแต่เพียงอย่างเดียว แต่ได้รวมถึงการเข้าใจในลักษณะส่วนรวมของความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดที่เกิดขึ้นในการผลิต

ปัจจุบันอุตสาหกรรมสัมพันธ์เป็นวิชาที่ได้รับความนิยมอย่างมากตามความก้าวหน้าของการพัฒนาอุตสาหกรรม และเป็นวิชาที่มีขอบเขตกว้างขวางมาก การศึกษาได้พัฒนาไปจากทฤษฎีการบริหารงานและทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แรงงานมาเป็นการศึกษาแบบสหวิชา (Interdiscipline) วิชาอุตสาหกรรมสัมพันธ์ได้พัฒนาขึ้นเป็นสาขาวิชาหนึ่งที่รวมเอาความรู้ทั้งด้านการบริหารงาน เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จิตวิทยา สังคมศาสตร์ วิศวกรรม และสาธารณสุขศาสตร์ เป็นต้น มาใช้รวมกันในการวิเคราะห์สภาพปัญหาและการเสนอแนะแนวทางแก้ไข เพื่อให้บรรลุถึงประสิทธิภาพและเสถียรภาพในการผลิต

ลักษณะการศึกษาประกอบด้วยส่วนที่เป็นทฤษฎี และส่วนที่เป็นการประยุกต์หลักทฤษฎีมาใช้กับสภาะความเป็นจริงที่สลับซับซ้อน แนวทางการศึกษาในปัจจุบันได้ผสมผสานแนวความคิดทางด้านสังคมนิยม ซึ่งมองปัญหาความขัดแย้งทางความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในลักษณะส่วนรวมที่มีความ

เกี่ยวเนื่องต่อกันและกัน การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อาจเกิดขึ้นได้เพื่อให้ระบบปรับเข้าสู่เสถียรภาพ ซึ่งในทางปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่สามารถจะแน่ใจได้ว่าจะนำไปสู่เสถียรภาพหรือความขัดแย้งอื่น ๆ ที่จะตามมา การวางแผนที่รอบคอบและการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเสถียรภาพที่จะเกิดขึ้น ขณะที่แนวความคิดทางด้านทฤษฎีสัมัยใหม่ ซึ่งพยายามนำเอาหลักการบริหารงานองค์กร และระบบการจูงใจต่าง ๆ เข้ามาใช้ เพื่อให้การจัดสรรทรัพยากรมีประสิทธิภาพสูงสุด และให้บรรลุถึงความพอใจส่วนรวมสูงสุด

ตัวอย่างการศึกษาอุตสาหกรรมสัมพันธ์มีลักษณะต่าง ๆ กันไป เช่น John T. Dunlop เขียนไว้ในหนังสือ INDUSTRIAL RELATIONS SYSTEMS เขาให้ความสำคัญกับโครงข่ายของกฎเกณฑ์ต่าง ๆ (network of rules) ที่ใช้ในสถานที่ทำงานโดยเน้นที่ลักษณะที่มา การนำไปใช้ และการเปลี่ยนแปลงของกฎเกณฑ์ Dunlop เห็นว่า การศึกษาอุตสาหกรรมสัมพันธ์ควรศึกษาจาก กฎของระบบและการผันแปรตามเวลาของกฎนั้น (The rules of the systems and the variation over time)-^{2/} กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในอุตสาหกรรมจะกำหนดขึ้นจากพฤติกรรมที่เกิดขึ้น และเปลี่ยนแปลงไปตามพฤติกรรมของชุมชนในที่ทำงานและความสัมพันธ์ของบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งก็คือ Dunlop เน้นที่พฤติกรรมภายในและโครงสร้างภายในอุตสาหกรรม

Allan Flanders เห็นว่า การศึกษาอุตสาหกรรมสัมพันธ์ควรศึกษาจาก "สถาบันของการกำหนดกฎ ระเบียบ ของการทำงานในอุตสาหกรรม" (The study of industrial relations may therefore be described as a study of the institution of job regulation.)^{3/} เช่น ลักษณะที่มา และสภาพของรัฐสภาที่กำหนดพระราชบัญญัติ สหภาพแรงงาน สหพันธ์กรรมกร องค์การนายจ้าง กฎข้อบังคับของสหภาพและองค์การนายจ้าง ตลอดจนขั้นตอนการไกล่เกลี่ยปัญหาแรงงานและการเจรจา รวมต่าง ๆ เนื่องจาก Flanders เห็นว่าอุตสาหกรรมสัมพันธ์เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับ

^{2/} John T. Dunlop, Industrial Relations Systems. (New York: Henry Holt, 1958), p. 383.

^{3/} Allan Flanders, Industrial Relations : What is wrong with the system? (London : Faber, 1965), p. 10.

กฎระเบียบต่าง ๆ ดังนั้น การพิจารณาถึงระบบของกฎระเบียบต่าง ๆ จะทำให้ทราบลักษณะของระบบอุตสาหกรรมสัมพันธ์ โดยเน้นความสำคัญที่ตัวสถาบันต่าง ๆ ซึ่งก็คือพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของระบบใหญ่ในสังคม และระบบอุตสาหกรรมเองในฐานะเป็นระบบย่อยของระบบใหญ่

การศึกษาของ Dunlop และ Flanders นับเป็นแนวทางที่สำคัญและเป็นจุดเริ่มต้นของทฤษฎีทางอุตสาหกรรมสัมพันธ์ ต่อมาทฤษฎีและสถาบันที่ทำให้เกิดทฤษฎีเหล่านี้เป็นจุดสำคัญของการศึกษาอุตสาหกรรมสัมพันธ์ แต่อุตสาหกรรมสัมพันธ์ไม่ใช่ใช้เพียงเพื่อรักษาเสถียรภาพและการควบคุมอุตสาหกรรมเท่านั้น อุตสาหกรรมสัมพันธ์ควรจะสามารถอธิบายถึงสาเหตุของข้อขัดแย้งต่าง ๆ และจัดการกับปัญหาเหล่านั้นได้ด้วย

Richard Hyman เห็นว่า อุตสาหกรรมสัมพันธ์ไม่ใช่เป็นการศึกษาที่กฎเกณฑ์ต่าง ๆ หรือสถาบันที่เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์เท่านั้น แต่ควรได้ศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ภายในอุตสาหกรรมเองด้วย ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดลักษณะความสัมพันธ์ในระดับต่าง ๆ ในอุตสาหกรรม ทั้งที่เป็นแบบรูปนัยและอรูปนัย ความสัมพันธ์เหล่านี้โดยเฉพาะแบบอรูปนัย (informal relationships) อาจถูกบีบคั้นหรือบิดเบือนโดยกฎเกณฑ์ได้ ทำให้สภาพภายนอกที่พบเห็นดูเหมือนมีเสถียรภาพแท้จริง ๆ แล้ว มีความขัดแย้งเกิดขึ้นภายในอุตสาหกรรมสัมพันธ์ ดังนั้น การศึกษาจึงควรเป็นการศึกษาที่ "กระบวนการของการควบคุมที่อยู่เหนือความสัมพันธ์ของการทำงาน" (process of control over work relations) ^{4/} กระบวนการดังกล่าว Hyman หมายถึง องค์กรและบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งบทบาทที่มีต่ออุตสาหกรรมสัมพันธ์ ใน INDUSTRIAL RELATIONS ของ Hyman ได้ศึกษาถึงองค์กรคนงาน และบทบาทขององค์กรคนงานในการต่อรองกับนายจ้าง และบทบาทที่ควรจะเป็นของรัฐต่ออุตสาหกรรมสัมพันธ์

อาจสรุปได้ว่า การศึกษาอุตสาหกรรมสัมพันธ์นั้นสามารถศึกษาได้หลายวิธี ดังเช่น

1. แบบของ Dunlops ซึ่งศึกษาที่พฤติกรรมภายในและโครงสร้างของลักษณะ

อุตสาหกรรมสัมพันธ์เอง

2. แบบของ Flanders ซึ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ของระบบใหญ่และอุตสาหกรรม

ในฐานะที่เป็นระบบย่อยระบบหนึ่ง

^{4/}

Richard Hyman, Industrial Relations. (Plymouth: The Bowsing Press Ltd., 1975), p. 12.

3. แบบของ Hyman ซึ่งศึกษาโดยส่วนรวมของอุตสาหกรรมสัมพันธ์ คือ พิจารณาที่ระบบของกระบวนการต่าง ๆ ที่จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอุตสาหกรรม

การศึกษาอุตสาหกรรมสัมพันธ์ในหนังสือนี้จะรวมวิธีการศึกษาทั้ง 3 วิธีดังกล่าวเป็นหลัก นอกจากนี้จะพิจารณาถึงวิวัฒนาการของระบบอุตสาหกรรมสัมพันธ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางสังคมและบทบาทของการนำเอาระบบสิ่งจูงใจ การบังคับบัญชาต่าง ๆ มาใช้ในองค์กรอุตสาหกรรม เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของการมีเสถียรภาพในระบบอุตสาหกรรมสัมพันธ์ และประสิทธิภาพขององค์กร ผู้เขียนได้จัดแบ่งสารออกเป็น 3 ตอน โดยตอนที่ 1 จะให้ความเข้าใจแก่นักศึกษาถึงความหมายและขอบข่ายของอุตสาหกรรมสัมพันธ์ โครงสร้างของระบบอุตสาหกรรมสัมพันธ์ ตอนที่ 2 จะให้พื้นฐานทางทฤษฎีหลักที่เกี่ยวข้อง ตอนที่ 3 จะพิจารณาถึงกระบวนการต่าง ๆ ในระบบอุตสาหกรรมสัมพันธ์ และตอนที่ 4 จะเป็นตอนที่พิจารณาถึงระบบอุตสาหกรรมสัมพันธ์ในประเทศไทย

คำถาม

1. การผลิตในภาคอุตสาหกรรมมีลักษณะที่แตกต่างจากการผลิตในภาคเกษตรกรรมอย่างไร
2. อุตสาหกรรมสัมพันธ์คืออะไร และต่างจากแรงงานสัมพันธ์อย่างไร
3. การเข้าใจถึงระบบอุตสาหกรรมสัมพันธ์

หนังสืออ่านประกอบ

นิคม จันทรวิฑูร. กฎหมายเกี่ยวกับอุตสาหกรรมและแรงงาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, 2516.

Dunlop, John T. Industrial Relation Systems. New York : Henry Halt, 1958.

Flanders, Allan. Industrial Relations : What is wrong with the system?
London : Faber, 1965.

Hyman, Richard. Industrial Relations : A Market introduction. Plymouth:
The Bowing Press Ltd., 1975.

Maslow, Abraham H. Motivation and Personality. New York: Harper & Row,
Publishers, 1954.